

Šolske stvari.

Ljudska šola.

So li naše ljudske šole take, da vzvišeni, blagi in važni namen ljudske šole, kot versko-nravne odgojnice za gotovo doseči pomagajo ali vsaj zamorejo doseči?

Odgovor na to vprašanje je težak, ker je nova šola z vsem, kar se je drži, precartano dete vladajoče stranke in tudi gospósk, dete, čegar se ne smeš dotakniti; zato naj odgovor na to sitno vprašanje dá skušena, visoka in veljavna avtoriteta.

Prečastiti gospod knezoškof Sekavski, dr. Janez Zwerger, je dal na Dunaji leta 1871. na svitlo knjigo z naslovom: „Ljudska šola v razmerah do rodovine, cerkve in države“. V tej izvrstni knjigi se bere na strani 334 sledeče:

„Preglejmo na kratko največe pomanjkljivosti novih šolskih postav. Te-le so:

1. Verski nauk ni podlaga in vodilno pravilo sedanji ljudski šoli, ampak le eden izmed več učilnih predmetov.

2. Veronauk je še dosti bolj omejen in do tako malo verskih vaj skrčen, da bi celó že dobro odgojeni katoličan pri tem postal mlačen in nečimurn; kako li bi se mogel tedaj otrok, ki še ni dobro v katoliški veri vtrjen, vzgojiti za vnetega katoličana?

3. Drugi učni predmeti so popolnoma odvezani od vere; tedaj se bodo tako učili, da bodo katoliški veri in odgoji večkrat nasprotni, ter žalili versko čutje.

4. Nadzorstvo šolskih zadev je cerkvi popolnoma odvzeto in dano v posvetne roke. Postava še celó ne tirja, da bi bilo za katoličane nadzorstvo katoliško.

5. Ista je gledé vodstva šole, čeravno bi nadzorstvo in vodstvo notranjega šolskega reda v katoliški ljudski šoli, ki je odgojilnica katoliška, po vsej pravici in naravno moralo biti v rokah cerkve.

6. Še celó o veronauku in verskih vajah nadzorstvo ni popolnoma prepuščeno cerkvi.

7. Na izobraževanje učiteljev cerkev nima prav nobenega vpliva.

8. Pri nastavljanji, delovanji in disciplini učiteljev nima cerkev nič govoriti.

9. Posvetne oblasti določujejo ne le o vseh posvetnih zadevah šole, ampak tudi o cerkvenih in verskih, čeravno ravnajo v imenu brezverske države.

10. Pomislikov katoliških starišev gledé posilnega obiskovanja šol cerkev ne more odstraniti, ker v šoli sama nima več tiste oblasti, po kateri bi zamogla starišem porok biti zato, da bodo otroci katoliško odgojeni.

11. Brezverske šole so po postavi mogoče, morda se jim še celó na roko gre; v takih šolah bi pa celó najboljši učitelj za katoliško odgojo ne mogel nič prida storiti.

12. Utegnejo priti učitelji, ki so brez vse vere; po takih pa bi bila tudi v katoliških šolah odgoja katoliška nemogoča.

13. Katoliške šole imajo mnogo zadreg, težko jih je varovati škodljivih vplivov.

14. Privatne šole so sploh preomejene.

15. Ustanove (štipendije) za katoliške šole se dajo tudi šolam drugovernikov.

16. Pri vseh velikih davkih za šole tedaj stariši vendar nimajo nobenega poročstva, da bi se njihovi otroci res katoliško odgojili.

O drugih pomislikih gledé šolskih postav, na pr. o tem, da so otroci preobloženi z učnimi predmeti

na kvar poglavitnih predmetov, o tem, da morajo otroci predolgo v šolo hoditi itd., nočemo obširneje govoriti.

Tem pomanjkljivostim šolske postave moremo v okom priti mi vsi, kajti tu ne gre reči: „vlada naj to sama stori.“ Ona sama tega ne more, če prav bi imela voljo. Dokler je cesar vladal sam, imel je tudi odgovornost sam; takrat smo imeli tudi dobre šolske postave in starišem ni bilo treba v skrbéh biti zarad odgoje otrok. Kar pa je cesar pravico postavodajstva večidel oddal narodom svojim, so narodi s to pravico vred prevzeli dolžnost in odgovornost, po sporazumljenjs cesarjem skrbeti za zboljšanje pomanjkljivih postav. Tedaj imajo že vsled pravice do postavodajstva vsi upravičeni državljani dolžnost in pravico, skrbeti zato, da se šolske postave otrebijo vsega, kar je v njih slabega. Al tudi še drugo dolžnost, dolžnost do Boga, h kateri jih vest priganja, imajo, in ta dolžnost zadeva vse kristijane brez razločka stanu, ko spoznajo, da ima nova šolska postava v sebi napake, ki so nevarne odgoji katoliške mladine. Bog je ukazal vsakemu človeku skrbeti tudi za zveličanje bližnjega, — tako nas uči sv. pismo; le načini, pripomočki in pota so pri različnih ljudéh različni, dolžnost pa imamo vsi, eden tako, drug drugače.

Politične stvari.

Škofje vsake sorte.

V 74. listu Kraljeviškega „Primorca“ nahajamo sledeče poročilo:

Prvi knezonadškof (primas) Ogerski Simor, delé te dni sv. birmo na gornjem Ogerskem, je strastno govoril proti panslavizmu v gornjem Ogerskem, kjer je velika večina naroda slovanskega (Slovaki).

Med drugim je rekel knezoškof: „Dobri tukajšnji in pobožni narod, po jeziku Slovaški, po politiški zavesti pa Magjarski, nikoli ne bode srca nagnil k čemu, kar je ravno tako nevarno veri (!) kakor domovini (!). Narod ta se ima varovati panslavistiškega duhá, in za to so v prvi vrsti poklicani duhovniki (enako onemu v Banjeviškem, ki je z revolverjem v roki Slovakom pridigoval magjarski; — opomba vredništva „Primorca“), kajti morála in vera cveste samo tako dolgo, dokler se nepremakljivo ohrani zavest patriotična, zvestoba kralju in spoštovanje deželnih postav.“

Škofove te besede so jako navdušile Magjare in Slovaške renegate (Magjarone); Krakovski dekan Franjo Faludi celó zagotovil je škofa primasa, da Slovaki so iskreni Magjarski državljani. Temu nasproti pa po gostbi stopijo narodni duhovniki drug k drugemu ter si srčno stiskajo roke, rekoč: „bodimo složni in ne vdajmo se!“

Magjarski časniki pa — se ve da — veselja poskakujejo, da škof primas s tako lepim izgledom stopa pred svojo duhovščino!

Če hočeš tedaj po magjaronskih zahtevah „pravo“ vero imeti in biti „miren patriot“, ne pa domovini nevaren „panslavist“, moraš postati v Translajtaniji magjarón, — v Cislajtaniji pa nemčúr: to je nauk iz pridige škofa Simora in njemu enacih c. k. škofov. K sreči vendar je malo tacih, ki bi odkritosrčno pa pošteno besedo za pravice národne, katere ne smejo biti odvisne od nikakoršne začasne sisteme, radi potopili v krilati izrek: „Ruhe ist die erste Bürgerpflicht“.

Slovansko slovstvo.

* *Základové porodnictví pro lékaře.* Se zvláštím zřetelem k části operativní. Sepsal dr. Čenek Křížek,

byvaly asistent 1. školy prodnické pro lékaře v Praze, lékař mestske chorobnice a ženske nemocnice sv. Alžbety. V Praze 1876.

Pod tem naslovom je dr. Křížek v Pragi ravno-
kar na svitlo dal knjigo porodništva v Českem je-
ziku, katera po prijaznosti gosp. pisatelja je tudi nam
prišla v roke. Radostni smo jo sprejeli. Za učenega
izdatelja je gotovo v prvi vrsti največe važnosti to,
da strokovnjaki v porodoslovji, kakor dr. Breisky,
dr. Kleinwächter, dr. Streng, dr. Späth, dr. Braun in
drugi enoglasno hvalijo praktično stahšče tega dela, ki
se ne spreha v jalovih hipotezah in teorijah, ampak
porodničarju na kratko in jasno po najnovejših skušnjah
v roke podaja vse, kar mu je vedeti potreba, poleg tega
pa še s 136 podobami, lično v tekst tiskanimi, v vseh
treh razdelkih (fiziološkim, patološkim in operativ-
nim) razjasnuje ondi, kjer je več razjasnila treba. Vrh
te znanstvene vrednosti pa gre v drugi vrsti dr. Kříž-
žeku tudi še ta zasluga, da je on prvi, ki je tako ob-
širno delo na polji porodoslovja svojim rojakom podal v
narodnem jeziku in s tem vnovič dejansko dokazal,
da je Českí jezik spreten, učni jezik v vseh znan-
stvenih strukah biti na vseh fakultetah, kar zanikujejo
nasprotniki slovanstva, kateri ali ne poznajo zmožnosti
Českega jezika ali jo nalašč zatajujejo. — Ogledovaje
lepe podobe, ki so tiskane v dotične razprave, smo
se pa spomnili tudi nas Slovencev. Velecenjeni naš
profesor porodoslovja dr. Valenta je spisal že pred
mnozimi leti porodoslovje za slovenske babice. Kaj, ko
bi pri 2. natisu tega dela si od gosp. dr. Křížeka iz-
posodil tacih slik, ki so primerne predmetu njegove
knjige? Vsaj je znano, da — bodi-si beseda še tako
jasna — nikoli ne doseže one jasnosti, katero daje dobra
slika. Kdor pa slovenskih zdravnikov ume Českí, omisli
naj si kar naravnost dr. Křížekove „Základové po-
rodnictví“.

Dr. B.

* Rada jugoslavenske akademije znanosti i umjet-
nosti knjiga 35. je nedavno prišla na svitlo v Zagrebu.

V tej knjigi nabajajo se sledeče razprave: „Hr-
vatska dvorska kancelarija i njezine izprave za vlada-
vine narodne dinastije“ od dr. Fr. Račkoga, — „no-
voslovenski komparativ prema staroslovenskemu gledé
na formaciju“ od prof. M. Valjavca, — „o descen-
dentiji ili rodoslovji bilinah“ od Lj. Vukotinovića, —
„izvještuj o arkivarskih iztraživanjih v Dalmaciji“ od
J. Tkalčica, — „Spicilegium monumentorum archaeo-
logicorum in terris, quas Slavi avstrales incolunt, re-
pertorium“, nastavak od S. Ljubića.

Med temi članki zanimiva nas Slovence še osobito
oni članek gosp. prof. Valjavca, v katerem novoslo-
venski komparativ primerja s staroslovenskim. V tej
razpravi razdeluje velecenjeni slovenski pisatelj novo
slovenščino v 3 razrečja: kranjsko, zegersko in hrvaško,
z opazko, da po Miklošiču kajkavščino šteje k sloven-
ščini. Jezikoslovcem našim gotovo dobro doide učena
ta razprava.

* Bilinar. Flora excursoria. Uputa v sabiranje i
označivanje bilinah u Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji.
Sestavili dr. Josip Schlosser i Ljud. Vukotinović.
Podporom jugoslavenske akademije. Zagreb 1876.

Interesantna je ta botanika, ki obsega 38 pól, tudi
našim rastlinoslovcem ne le, da se seznanijo z rastli-
nami, ki se nahajajo v bližini slovenske zemlje, temuč
tudi za to, da si Slovenci izposodimo marsikako ime v
terminologiji in tako zenačimo slovensko terminologijo
s Hrvaško, čeravno gospoda pisatelja pravita, da tudi
ona imata še marsikatero nazive in izraze, katere izjav-

ljata le za provizorne, ki se sčasoma dadó zameniti
z boljimi.

Ozir po svetu.

Softe na Turškem.

Ker Turčija dandanes v prvi vrsti stoji na dnev-
nem redu politiških vprašanj, utegnili bi zanimati tudi
posebna Turška šolska naprava, katere dijaki (učenci)
se zovejo „softe“.

Turek po veri Mohamedovi (islamu) nima nikakih
uredjenih bogoslovnih naprav. Poleg vsake mošeje (Tur-
ške cerkve) se pa nahaja poslopje, ki se zove „me-
dresse“ (to je, hiša preiskovanja) in v kateri se na-
vadno razlaga in uči slovnica, kóran (Turško sv. pismo)
in njega tolmačenje, potem poezija, zgodovina, zemlje-
pisje, pravoznanstvo, matematika, včasih celó zdravilstvo
in mistika, s kratka vse, kar je Turku treba vedeti in
česar si kdo želi. Svoje dohodke ima „medressa“ na-
vadno iz pobožnih zapuščin, katerim Turška vera pri-
pisuje posebno veljavo.

Ako želi mlad Turek vstopiti v takovo „Turško
semenišče“, zamore to storiti vsak čas, kajti v teh šolah
ni velikonočnih, ne jesenskih počitnic, sploh nikakorš-
nega časa za vpisovanje. Pogodbe za sprejem v te šole
so tudi prav primitivne; posebnih tirjatev ne stavijo
ondi. Mladeneč, ki se je oglašil včeraj, je danes že
„akademik“ in prejme naslov „softa“. O pomenu te
besede še dandanes niso arabski jezikoslovci jedini in
če jo nekateri izmed njih izpeljavajo od grškega „so-
phos“ (učenjak, modrijak), jo drugi sopet smatrajo kot
izvirno Perzijsko besedo, in sicer kot popačen participij
besede „sumhleh“ (žgati, sežigati), tedaj za vednosti
vžgan mladeneč.

Svoj živež si pridobiva softa, ako ni bogatih
starišev, ali v „medressi“ (odgojišču), kjer so ustanove,
za uboge dijake, ali, ako kje prevzame službo knji-
govodje, pisarja ali odgojnika. Navadno se jim izroča
odgoja (izreja) mladine, zategadel si dobode vsak bogat
Turek kakega softo iz odgojišča, kateri ima pri njem
hrano, stanovanje in tudi majhno plačo, za kar mora
njegove sinove — dekleta se ali v haremu po ma-
teri, ali po kaki služabnici odgajajo — izrejati, da
bodo pošteni „moslemi“. Tak softa je navadno desna
roka, „faktotum“ hiši, nekakov „spiritus familiaris“,
ker je učitelj otrokom, korespondent gospodarju ter
njegov svétnik in nadzornik, da se vse v hiši godí
po verskih postavah. Ko je softa preskrbljen z ži-
vežem, lahko se potem udá svojim studijam. Ker v
„medressah“ vlada popolna prostost v obziru učitve in
učenja in ondi nikakoršnega šolskega reda ni, vsaj v
evropskem smislu ne, zato je vsakemu učitelju dovoljeno,
da določi ure svojemu prednašanju, kakor se mu poljubi,
dijakom pa tudi je zopet prosto, da menjajo učenike in
predmete, ako hočejo, vsak dan v tednu. Sicer pa v
„medressah“ ni poznan šolski red in uče učitelji včasih
dve ali tri ure zapored, če je učenik vnet za svoj posel,
kajti tak ne gleda toliko na plačo svojo, nego na pla-
čilo, katero ga čaka v nebesih, ako zvesto izpolnuje
svoje dolžnosti in odgaja svoje učence za bogabojne in
učene mosleme. Tudi bi se ne drzil nijeden softa, da
bi med ukom odšel ali pokazal, da se dolgočasi, kajti
bil bi to pregrešek zoper spodobnost in nebó.

Pri svojem prednašanju sedí profesor na čelu dvo-
rane na nizkem divanu, njegovi slušatelji pa sedé na
praprogah ali živinskih kožah. Ugovori v sredi pred-
našanja so dovoljeni in sicer je še profesorju zeló ljubo,
ako njegovi učenci o ravno prednašanem predmetu ž
njim ali med seboj debatirajo.